

બાળ-ગરબાવળીના અર્થ

કો. રા. ગ. ૨-૩-૪ માટે

બાળ પ્રાર્થના.

પ્રાણી=જીવ.

માત્ર=તમામ.

શક્તિ=બળ.

માપ=પ્રમાણ.

પાય=પગ.

પાય લાગું=પગે લાગું.

પ્રથમ=પહેલાં.

તમ=તમારો.

=હેતુ.

પર=અમારી ઉપર.

ન=દયા.

=કુશળ.

ગ=સુખી-આબાદ.

ભા.

=આપ.

કુઓ=ભાઈબહેન.

જાથો.

ન=ખાવાનું.

=લૂગડાં.

બર=ઈજત.

લગ્નો=આપનો.

સર્વ=સઘળાં.

સંકટ=દુઃખ.

ટાળજો=મટાડજો.

વાલ=હેતુ.

સુબુદ્ધિ=સારી અકલ.

બાળ=બાળક.

કુર્તક=ખોટા વીચાર.

કુચાલ=નકારી ચાલ.

સેવ=ચાકરી.

સદા=હમેશાં.

ટેવ=આદત.

હરો=સઘ લો.

અહમેવ=અહંકાર.

માયાળુ=માયાવાળો.

ખોલ=વચન.

ભાવ=પ્રીત.

નિભાવ=ટકાવ.

સુમાર્ગ=સારો રસ્તો.

દીલ=મન.

પરમારથ=પારકાનું બહુ કરવું તે.

પુર્ણ=કાયમ-પુરેપુરું.

વ્યસન=ટેવ-લત.

અંતર=મન.

શુદ્ધ=પવિત્ર.

સત્ય=સાચું.

જોગ=લાયક.

યોગ્ય=જોઈએ તેવો.

યોગ્ય=નુકસાન વગરનું.

હે ધૈર્ય ! હું માગું છું, તે આપો. તમે બધા જીવના માયાપ
છો, જેના બળનું કાંઈ પ્રમાણ નથી. હે પ્રભુ હું પગે લાગું છું. ને
હું આટલું માગું છું. ૧. પહેલ વહેલાં હું તમારું હૈન માગું છું.
અમારા ઉપર દયા રાખો, તમારી દયાથી હમે સુખી રહીએ. હે
પ્રભુ માગું ૦ ૨. હું માગું છું કે મારી માને તથા બાપને સુખી
રાખો, ભાઈ બહેનો સઘળાને સુખી રાખો. હે પ્રભુ ૦ ૩. હું માગું
છું કે તમે અમને પાળજો. ખાવાનું, લૂગડાં ને આબરૂ આપજો.
સઘળા માણસોનાં દુઃખ મટાડજો. હે પ્રભુ ૦ ૪. હું હૈત લાવીને માગું
છું, મારા જેવા બાળકને સારી અકલ આપજો, ખોટા વિચાર ને
ખરાબ ચાલને કાપી નાંખો. હે પ્રભુ ૦ ૫. હું માયાપની સેવા માગું
છું, હમેશાં સાચું બોલવાની ટેવ માગું છું, મારા મનનો અહંકાર
કાઢી નાંખો. હે પ્રભુ ૦ ૬. માયાળુ સ્વભાવ, મીઠાં બોલ ને સઘળાપર
હેત રહે એવું માગું છું, જેથી કરીને જગતમાં મારો ટકાવ
થાય. હે પ્રભુ ૦ ૭. હે પ્રભુ હું માગું છું કે મને સારો રસ્તો બતાવ,
મારા મનમાં દયા રાખો, બરાબર પારકાનું બલું થાય એવાં કામ
કરાવ, હે પ્રભુ ૦ ૮. હું માગું છું કે વિધાની લત લગાડજો, મારા
મનની આંખો ઉઘાડજો, સત્યતાનો ચોકખો સુરજ ઉગાડજો. ૯. મેં
જે આ માગ્યું તે હું માગવા લાયક છું, હું પીતા તમે આપવા
લાયક છો. હવે જે નુકસાન વગરનું હોય તે આપો, હે પ્રભુ પગે
લાગીને હું આટલું માગું છું.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

अनुक्रमांक १४८-३२ वर्गीक

पुस्तकानुं नाम आप गश्वावातीना अर्थ

विषय :

[નિશાળે જતા છાત્રીનું વર્ણન.]

વાલી=પ્યારી.

છોટી=નાની.

ડાપણુ=સમજણુ.

રાઢો=કળઓ, કંકાસ.

દાડો=દિવસ.

વાણુ=સહવારમાં.

નિરો=દરરોજ.

પ્રીતે=હેતથી

લુછાવે=મોહવડાવે.

ભાવે=ખરામનથી.

ભૂલે=ચૂકે.

કો=કોઈ.

કાળે=વખતે.

સિલેટ=પથરપાટી.

સાહી=પકડી.

દીસેછે=દેખાયછે.

ડાહી=શાશુ.

કમઠમ=રમઝમ.

અલે=પકડે.

સરસ=સારી.

ઠરેછે=નીકળેછે.

વાતો=વાર્તા.

હરખ=આનંદ.

સરવને=સધળાને.

તાળી=હાથમાં હાથ આપવો તે.

ગરબી=ગરબા.

રસાળી=રસવાળી.

ખોલ=વચન, શબ્દ.

મીઠા=મધુર.

દુનીયા=જગત.

દીઠાં=જેયાં.

વાલાં=પ્યારાં.

મનગમે=મનને પસંદ પડે તે.

મારી પ્યારી બહેન બહુ નાની છે પણ સમજણમાં મોટી છે. ૧

મારી પ્યારી બહેનને કળઓ કંકાસ નથી, આખો દહાડો હસે છે. ૨

મારી વહાલી બહેન સવારના પહોરમાં સૌથી વહેલી ઉઠે છે. ૩

મારી વહાલી બહેન હમેશા દાતણપાણી કરે છે ને હેત લાવીને નાહે છે. ૪

મારી વહાલી બહેન માથું હોળાવે છે ને રોજ કપાળ લોહવડાવે છે. ૫

મારી વહાલી બહેન સો સુધી ગણે છે ને હેતથી ભૂ, પા, બણે છે. ૬

- મારી વહાલી બહેન નિશાળે જાય છે ને કોઈ દહાડો બૂલતી નથી. ૭
 મારી વહાલી બહેન સ્નેહ લઈને ઘણી સમજી દેખાય છે. ૮
 મારી વહાલી બહેન પેન માગે છે, સઘળાને પ્યારી લાગે છે. ૯
 મારી વહાલી બહેન રમઝમ ચાલે છે, ચોપડી હાથમાં પકડે છે. ૧૦
 મારી વહાલી બહેન પાઠ કરે છે, સઘળામાં સારી નીકળે છે. ૧૧
 મારી વહાલી બહેન વાર્તા વાંચે છે, સઘળાને હરખ થાય છે. ૧૨
 મારી વહાલી બહેન તાળી પાડીને રસવાળી ગરબી ગાય છે. ૧૩
 મારી વહાલી બહેનનાં બોલ મધુરાં છે, જગમાં એવા દીઠાં નથી. ૧૪
 મારી વહાલી બહેન તમે વહાલાં લાગોછો, માટે તમને ગમે તે માંગો. ૧૫

છાંડીઓની ઉગણી.

અલીઓ=અહેનો.

હળીમળી=ભેગાં થઈ.

ઉગણી=મીજ્યાની.

બોળી=શોધી.

અજીઠી=એઠી.

સસ્તાં=સોધાં.

બોરાં=સ્વાદ વગરના.

ખૂઅ=ધણાં.

કો=કોઈ.

કોકડી=રાયણ.

દ્રાખો=દરાખ.

સરખી=જેવી.

હરખ્યાં=આનંદ પામ્યા.

ત્રેમે=હેતથી.

હાયોં=થાકયો.

ખપે=કામ લાગે.

ગમતાં=પસંદ પડતાં.

ગટ કરી ગયાં=ખાઈ ગયાં.

સળવળે=ખાવાનું મન થાય.

સાચે=ખરેખર.

ગળગળતું=ધીથી નીતરતું.

મેં બળતું=તીખું.

છુપાવી=સંતાડી.

બિચારી=ગરીબ છોકરી.

પાસ=પાસે.

માંડી=શરૂ કરી.

બહાલ=હેત.

વહેંચી ખાઓ=ભાગે પડતું ખાઓ.

ગરબા=ફરતાં ફરતાં ગીત ગાવા તે.

સૌ બહેનો હળીમળી આવો આજે આપણે મીઠાબાની કરીએ.	
સૌ ઘેરથી કાંઈ કાંઈ લાવો.	આજ આપણે ૧
કોઈ ચણા ને કોઈ ધાણી લાવી	આજ આપણે ૦
કોઈ તો કોપર ને ખાંડ લાવી	આજ આપણે ૨
કોઈ ખજૂર શેધી લાવી	આજ આપણે ૦
કોઈ ચારોળી ચાવતી આવી	આજ આપણે ૩
કોઈ કહે એ અજીઠી થઈ છે	આજ આપણે ૦
કોઈ મીઠી બદામ લાવી	આજ આપણે ૪
કોઈ સસ્તાં પસ્તાં લાવી	આજ આપણે ૦
એ બહુ ખોરાં છે એમ સૌએ કહ્યું	આજ આપણે ૫
કોઈ રાયણ ને દરાખ લાવી	આજ આપણે ૦
કોઈ આખો મુળો લાવી	આજ આપણે ૬
કોઈ બરફ જેવી બરફી લાવી	આજ આપણે ૦
જે જોઈને બાળકો આનંદ પામી કુદ્યાં	આજ આપણે ૭
કોઈ હેતથી પેડો લાવી	આજ આપણે ૦
તે કોઈથી કમે કરીને ભાંગ્યો નહિ	આજ આપણે ૮
પણ પથ્થરથી તે ભાંગ્યો	આજ આપણે ૦
કોઈ સારો લાડુ લાવી	આજ આપણે ૯
કોઈ કહે અમારા ખપમાં ન આવે	આજ આપણે ૦
ત્યારે કહ્યું કે તમને નહિ આપીએ	આજ આપણે ૧૦
કોઈ સફરપારા લાવી	આજ આપણે ૦
કોઈ ગોળપાપડી ને ખારા મમરા લાવી	આજ આપણે ૧૧
કોઈ પસંદ પડતા ગાંડીઆ લાવી	આજ આપણે ૦
તે રમતાં રમતાં ખાઈ ગયાં	આજ આપણે ૧૨

કોઈ પાંચ પકવાન લાવી	આજ આપણે૦
જે જોઈને જીભમાં પાણી ખરેખર છુટે	આજ આપણે૦ ૧૩
કોઈ ધીમાં નીતરતું દળ ને મગદળ લાવી	આજ આપણે૦
કોઈએ તીખું અથાણું આણ્યું	આજ આપણે૦ ૧૪
કોઈ ખોખો ભરી ખારેકો લાવી	આજ આપણે૦
કોઈ સેકેલો પાપડ લાવી	આજ આપણે૦ ૧૫
કોઈ છાનુંમાનું લાવી	આજ આપણે૦
એટલે તે જેવી આવી તેવી પાછી કાઢી	આજ આપણે૦ ૧૬
બહેનો એ ચોરી કરેલી કહેવાય	આજ આપણે૦
કોઈએ કહ્યા વગર કાંઈ લાવવું નહિ	આજ આપણે૦ ૧૭
એક ગરીબ છોકરી રડતી આવી	આજ આપણે૦
મારી મા કાંઈ આપતી નથી	આજ આપણે૦ ૧૮
એને હેત લાવીને પાસે બેસાડી	આજ આપણે૦
સૌએ ઉઝાણી શરૂ કરી	આજ આપણે૦ ૧૯
સૌ હેત લાવી સરખે ભાગે વહેંચી ખાઓ	આજ આપણે૦
અને ખાઈ પીને ગરબી ગાઓ.	આજ આપણે૦ ૨૦

ગુજરાતનો વનસ્પતિ વૈભવ ભાગ ૧ લો.

રડો=સારો.

મુલક=દેશ.

જગદીશ=પરમેશ્વર.

જગત=દુનિયા.

ખૂબ=સારી રીતે

ધડથો=બનાવ્યો.

લીલાલહેર=આનંદમંગળ.

ધનધાન્યે=પૈસા ને અનાજથી.

ભૂધર=પરમેશ્વર.

મહેર=દયા.

ડાંગર=ભાત.

ઝાલર=વાલ.

દિવેલ=ઐરંડી

આદિ=ખીજી.

કાચું સોનું=કપાસ વગેરે.

કાચું=ખાકી

કીરતાર=પરમેશ્વર.

કૃપા=મહેરબાની.

ભરતખંડ=હિંદુસ્તાન.

બૂલો=ચુકો.

ભુંડી=ખરાબ.

દળદર=આળસ, ગરીબાઈ.

જનમ=જન્મ.

અકલ=અધિ.

હુન્નર=કળા.

મમત=હઠ.

ગાડરવત=અકરાં પેડે.

ઈર્ષા=અદેખાઈ.

દાઝે=લાગણીથી.

ધૂમો=ફરો.

ગવે=અહંકારો.

ગરબો=આખાદ.

સ્વદેશ=પોતાનો દેશ.

વાંચ્છો=ચ્છો.

સંજી=ધારણ કરી.

ભજી=ભજન કરી.

વિદ્યામાતા=સરસ્વતીદેવી.

મદમાતા=અહંકારમાં આંધળા થયેલાં.

કસીકમર=કેડ આંધીને.

પલક=પળ.

ખુંખારી-ખોંખારી.

બહારપડો=પ્રખ્યાતથાઓ.

ફતેહ=જીત.

ધારી=વિચારી.

ગુજરાત દેશ ધણો સારો છે, તેને પરમેશ્વરે જન્મતમાં સારો ધડયો છે. ૧. જ્યાં જુઓ ત્યાં આનંદ છે. પરમેશ્વરની પૈસા ને અનાજમાં મહેરબાની છે. ૨. ધણી જુવાર, ખાજરી, ભાત, ધઉ, ચણા, વટાણા ને વાલ થાય છે. ૩. જ્યાં તુવર, મગ, ચોળા, મઠ અડદ, મકાઈ ને જવ ધણા છે. ૪. વળી દીવેલી, તલ, અળશી વગેરે હજારો કળશી થાય છે. ૫. હું સાચું કહું છું કે તે ગણીએ ગણાય નહિ. ગુજરાતમાં કાચું સોનું (કપાસ) પાકે છે. ૬. પરમેશ્વરે કાંઈ ખામી રાખી નથી, હિંદુસ્તાનપર ધણી મોટી મહેરબાની કરી છે. ૭. હે ભાઈ,

આપણી ખરાબ જીવન છે કે આપણે આજસમાં ડુખી ગયા છીએ, જો ખીજ કાઢને આવો મુલક મળ્યો હોય તો દુઃખ એ શબ્દ જાહેરીમાં જાણે નહિ. ૯. લોકો અકલ કળા કાંઈ લાવે નહિ ને બકરાંની માફક ખોટો આગ્રહ માણે છે. ૧૦. મમત, આજસ, અદેખાઈ એ બધું છોડી દેશની દયા ખાતર અહંકારથી મર્યો. ૧૧. ગર્વ કરી દેશ પાછો આબાદ કરવાને સુતાંબેઠાં સ્વદેશનું સુખ ધમ્મો. ૧૨. સંપ કરી સરસ્વતીદેવીનું ભજન કરી, હુન્નર ને કળામાં મસ્તાન થઈ. ૧૩. કમર જોરથી બાંધીને ખોંખારીને એક ક્ષણમાં બહાર પડો. હું વીચારીને કહું છું કે તમારી દુ-તેહ થશે. ૧૪.

ભાગ ૨ જો.

બગીચો=બાગ.

ફાલ્યો=પસર્યો.

ફૂલ્યો=ખીલ્યો.

અપ્યાત=નામીચો.

ઝૂંડ=જથ્થા.

દીસે=દેખાય.

હરખી=હરખવાથી.

હીસે=આતુર થાય-લલચાય.

ઘટા=ઘેરાવો.

યોગમ=ચારે બાજુ.

સેના=સરકર.

સ્વાદ=સહેજત.

મણુ=ખામી.

ભાખા=ભાંચડો.

ખીલ્યું=પ્રફૂલીત થયું.

અમૂલ્ય=કીમત ન થાય એવું.

ખુશહીણા=અકલ વગરના.

વિનાખપ=કામ વગર.

વાંક=ગુન્હો.

શેલડી=શેરડી.

ઝૂકે છે=નમી જાય છે.

ચમરી=પ્રલ.

કુંભસ્થળ=માથું.

જવાહીર=રતન.

કદંબ=એક જાતનું ઝાડ.

ગગન=આકાશ.

ઝીલી=પકડી.

સરગવો=સેકટો.

આ મુજસત ખરેખરો બગીચો છે ફળથી પુલથી ને ફેલાયથી
 બહુતો છે. ૧. ઝાડોના ધણા જથ્થા ત્યાં દેખાય છે તે બીજાં ને જીવ
 આનંદ પામી હરખ પામીને લલચાય છે. ૨. વડની ઘટા ચારે બાજુએ
 ફેલાયલી છે જેની નીચે લશ્કરો ઉતરે છે. ૩. ધણા આંખા હારોમાં
 ઉગે છે, તેની કેરીના સ્વાદમાં કાંઈ બાકી હોતી નથી. ૪. લીમડાની
 છાયા સારી હોય છે, ને આમલી ખાવાથી રોગ થાય છે. ૫. કપાસનો
 છોડ કેવો સારો છે, તે જાતે નાનો છે પણ દુનીયાને ઢાંકનારો છે.
 ૭. આ ખસખસનું ખેતર કેવું ખીલ્યું છે, જેના રસનું કીમતી અરીણું
 થાય છે. ૭. અક્કલ વગરના તેના ખપ વગર ખાય તો ખરેજ મરી
 જાય છે તેમાં અરીણુનો વાંક નથી. ૮. આ ઉભી રહેલી શેરડી કેવી
 શોભે છે, તેની ચમરીઓ કેવી નમેલી છે. ૯. પેલા ફણસનું ફળ કેવું
 મોટું છે, તે હાથીના માથાં જેવું દેખાય છે. ૧૦. જો, જો, સઘળાં
 ઝાડ રતન જેવાં છે, કોને મુકું ને કોના ગુણુ ગાઉ. ૧૧. આસોપાલવ,
 કદબ, પીપળો, ખીલી ને ઉંચામાં ઉંચું તાડનું ઝાડ ગગનને ટેકવી રહ્યું
 છે. ૧૨. વાંસ, સાગ, સેકટો, બાવળ, ખેર, ખાખર, ખજુરાં ને
 આવળ છે. ૧૩. જમરખી, કમરખી, ખોરડીઓ સીતાફળી કેળ ને
 દાડમડીઓ છે, તે જુઓ. ૧૪. જુઓ કોઠનાં ઝાડ, રાયણુ, લીંબુ, નાંબુ
 નારંગી, અંજીર, ને લાંબા શેતુરનાં ઝાડ ૧૫. વળી પપાઉના ઝાડો
 ફાલસાંનાં, દરાખો એવા લાખો મેવા લહેજતદાર છે.

ભાગ ત્રીજો.

મઝા=મોજ.
 સુગંધ=સારી વાસ.
 સજની=બહેનપણી.
 રંગખેરંગી=જાત જાતના રંગના.

બહેકી=ભલકી.
 મધમધી=બહેકી રહ્યા.
 વન=જંગલ.
 સોરમ=વાસ.

સોહામણાં=રળીઆમણાં.

ગુલાલા=ગુલાળ.

સુરજપુલ=સુરજમુખી.

પૂઠે=પછવાડે.

પ્રેમે=હેતથી.

ચાંદસું=ચંદ્રમા સાથે.

હાંસું=હસવું.

તુરી=સરણાધ.

સમ=જેવા.

પુકારે=મોલાવે.

વનવૈભવ=વનની શોભા.

ધૃષ્ટિ=પરમેશ્વર.

વનલીલા=જંગલની શોભા.

વાસ=રહેઠાણ.

જગદીશ=પરમેશ્વર.

સહર ભર્યો=વ્યાપી રહ્યો.

ધનભાગ્ય=સારાં નસીબ.

નવલ=નવલરામ કવી.

ભવસાગર=સંસારનું તત્વ.

સર્થો=પાર પડ્યો.

ફૂલની મોજ તો આપણા દેશમાં જ છે. હે બહેન તે સોના જેવાં રૂપાળાં ને તે સારી વાસવાળાં છે. ૧. તે ફૂલ જાત જાતના રંગના કેવા છે કે ઉડીને આંખે વળગે. ૨. તેની સુગંધી સુંદર સારી છે. જેથી બધા દેશ ધણો મધમધે છે. ૩. જીરું, જાંઘ, કેતકી, સાહેલી, પારિજાત, ચંપો, ચંપેલી, ગુણવાળો ગુલાળ, મોગરો, બટમોગરો, ગુલછડી, તમર, તુલસી ડમરો એ બધાં વનમાં ચારે બાજુએ બહેક બહેક થઈ રહ્યાં છે કે જેનું નામ લેતાં સુગંધ આવે છે. ૪-૬. પાણીમાં ચારે તરફ કમળ કેવાં ખીસે છે, સાંજરે ગુલબાસ કેવાં સારાં લાગે છે. ૭. આ ગુલાળ કેવો શોભી રહ્યો છે, કેમુડાં, કસુબો વહાલા લાગે છે. ૮. અરે બહેન, પેલા સુંદર સુરજમુખી સુરજની પાછળ હેતથી ફરે છે. ૯. પેલી પોયણી ચંદ્રમા સાથે પરણી છે, ને ચાંદતે જોય જોય છે ત્યારે તેને હસવું આવે છે. (પુલ ઉધડે છે.) ૧૦. કરેણાં તનમનીઆં, ધણાં ખીલ્યા છે ને ધંતુરા સરણાધ જેવા બન્યા.

છે. ૧૧. બધે પરમેશ્વરનો વનનો મઝાનો પોકાર કરે છે ને જંગલની શોભામાં ધમિરનું રહેણાણ છે. ૧૨. જ્યાં જોઈ ત્યાં ધમિર પૂર્ણ રતિ પસરી રહેલો છે. નવલરામ કહે છે કે જે જેનું નસીબ સ્તર હશે તે દુનીઆનું તત્વમાં પાર પડ્યો હશે.

નિશાળનું વર્ણન.

ભાગ=મટાડ.

ભૂખ=ધમિજા.

માનમોજે=આનંદ.

રૂપાળા=શોભિતા.

ઉમંગ=હોંસ.

ખેળવણાં=રમકડાં.

ખુશકાર=ખુશી કરે એવા.

રીઝી=ખુશી થઈ.

બાળા=બાળકી.

તકતકતા=ચળકતા.

તપ્તા=આરસી.

ગોળા=પૃથ્વીનો ગોળા.

ચકર=ગોળ.

સાચે=ખરે.

સખી=બહેનપણી.

સંજે=સાથે.

મતિ=બુદ્ધિ.

ભાણું રંજે=મન દઈને બધાનું.

મઝા=આનંદ.

માયા=હેતુ.

શાંત=નરમાશવાળો-દંડો.

સ્વભાવ=મિજાજ.

સદા=હંમેશાં.

ભાખે=ખોલે.

છટા=ખુબી.

ચિત્તે=મનમાં.

ધટા=વાદળાંનો ઘેરાવો.

છાહી=પથરાઈ.

મોજ=મઝા.

રદ=ક્ષત.

જાગે=ઉઘડે.

વણુ=વગર.

પશુ=ઢોર.

નરનાર=ઝીપુરૂપ.

અપાર=પાર વનાના.

નિરખ્યાં=જોયાં.

હે મા, હું પગે લાયું છું કે મને નિશાળે મોકલ. હે મા, હું
 મોઢેથી માયું છું કે મારી ઇચ્છા તું પુરી પાડ. ૧. હે મા, મારા
 જીવડી મારી બેનપણીઓ ચોપડીઓ લઈને નિશાળે જાય છે. ૨. હે
 મા, તે બધી મોજ શોખથી જાય છે, ને ત્યાં જો જાય છે તે ત્યાં
 રોજ ગીત ગાય છે. ૩ હે મા, ત્યાં સારા રંગની પાનાવાળી એક
 પેટી ભરેલી છે, તે ત્યાં હોંસથી બેઠી બેઠી જોય છે. ૪. હે મા, ત્યાં
 ખુશ કરે એવાં રમકડાંની બીજી પેટી છે તેને માણસો રાજ ચઢને
 આકારની પેટી કહે છે. ૫. હે મા, વળી ચળકતા ચોકડામાં રૂપાળા ધણા
 લખોટા છે જે વડે છોકરીઓ ગણે છે. ૬. હે મા, જુદા જુદા રંગવાળા,
 નવા ચળકતા નકશા ભીંતે ધણા ટાંગેલા છે તે જાણે તકતા હોય તેવા
 છે. ૭. હે મા, ચારે બાજુએ ચિતરેલો એક પૃથ્વીનો ગોળો છે જે
 ગોળ ફરે છે તે હે મા, હું સાચું કહું છું, ૮. હે મા. એક દહાડો
 મારી બહેનપણી સાથે ત્યાં ગઈ હતી તે દીવસથી મારી ખુદ્દિ એવી
 થઈ છે કે હું મન દઈને ભણું. ૯. હે મા, નિશાળમાં ભણવાની મજા
 છે. એક વાગે રમવાની રજા આપે છે. ૧૦. હે મા, મહેતાજી બધા
 ઉપર બહુ માયા રાખે છે, ઠંડો સ્વભાવ રાખીને હમેશાં મીઠું બોલે છે.
 ૧૧. હે મા, શીખવાની ખૂબી ધણી છે, જેમ વાદળાંની ધટા થઈ
 રહે છે તેમ મારું મન ભણવામાં ચોંટી રહે છે. ૧૨. હે મા, આવી
 નિશાળે જવું એ મજા છે, જે રોજ રમ્યા કરતાં ભણવું મને ગમે છે.
 ૧૩. હે મા, નિશાળને બહારથી જોતાં ભણવાની લત લાગે, ત્યાં જઈ
 હેતથી ભણીએ તો નસીબ ઉઘડે. ૧૪. હે મા, ભણ્યા વગર સ્ત્રી પુરૂષ
 દોર જેવાં રહે છે. મેં વિદ્યામાં ધણા સુખ જોયાં છે. ૧૫.

ચોક્કસ ધોરણે લાક્ષનારીઓને સાર. ઈશ્વરનું સ્તવન.

સ્વપ્નન=ભજન.

શિલાવે=ટકાવે.

ખલક=દુનિયા.

પલક=પળ.

કુખાવે=ગરક કરે.

વિશ્વનાથ=પરમેશ્વર.

ધુમ્ની=ધેસુવો.

ટેકાવે=આધાર આપે.

અસંખ્ય=ધણા.

જડ=જીવવગરના પદાર્થ.

ધર્મ=નિયમ.

ધરાવે=રખાવે.

મુક્તિમું=મોક્ષ આપે.

ચલાવે=લઈ જાય.

પ્રાણુ=જીવ.

આધાર=ટેકા.

સાર=તત્ત્વ.

પ્રાણી=જાણી.

દયાવંત=દયાવાળો.

આદિ=શરૂઆત.

અંત=છેડો.

સકળ=બધી.

શક્તિ=બળ.

ભૂપ=રાજા.

અનુપ=હિપમા ન અપાય એવો.

અકળ=કળી શકાય નહિ એવો.

અરૂપ=આકાર વગરનો.

મનવાણી=મનનો શબ્દ.

સૂપ=શાંત.

કવે=વર્ણન કરે.

તું તેતુંજ=તુંજ એ છે.

ભળું=ભક્તિ કરું.

લાવે=હેતથી.

જે આ જગતને ચલાવે છે, જે દુનિયાને એક પળમાં બનાવે છે હોંસથી તેને હું ભળું છું. ૧. મરજીમાં આવે ત્યારે ગરક કરે તે પરમેશ્વર કહેવાય છે. હું ભળું. ૨. જે આ સૂર્યને શાલાવે છે, અંદ્રને ચળકાવે છે તેને હું હોંસથી ભળું. ૩. જે આપ્રશનો ધેરાવે, ટકાવે છે, ધણા ગોળાને ગળ્યાવે છે તેને હું ભળું. ૪ જીવ વગરનાને

નિયમમાં રાખે છે તેને, મનને મોક્ષમાં દોરવે છે તેને હું બળ્યું.
 ૫. જે જીવનો આધાર છે તેને, જે તત્વમાંનું તત્વ છે તેને હું બળ્યું.
 ૬. જે ડાહ્યો ને દયાવાળો છે તેને, જેને શરૂઆત કે છેડા નથી
 તેને હું બળ્યું. ૭. સઘળા બળનો રાગ છે તેને, જે એકજ છે જેને
 ઉપમાં આપી શકાય એમ નથી તેને હું ભાવથી બળ્યું છું. ૮. જે
 કળા શકાય એવો નથી, જેને આકાર નથી તેવાને હું ભાવથી બળ્યું,
 જ્યાં મન કે વાણીથી વર્ણન થઈ શકતું નથી તેવાને હું ભાવથી બળ્યું
 છું. ૯. નવલરામ કહે છે કે હું એનું વર્ણન કેવી રીતે કરી શકું.
 કારણ કે એ તો એજ છે એટલે એના જેવો બીજો નથી તેવા પરમે-
 શ્વરને હું હેંસથી બળ્યું છું. ૧૦.

એમાયુ.

ધૂમાધૂમી=દોડદોડ.

માડી=મા.

ધામ=અદારો.

પાન=પાંદડું.

કર્થો=રહ્યો.

ઇશાન=ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચેનો ખુણો.

આસ=દમ.

રૂઢાય=અકળાય.

વિખેરી=વહીવટ કરી.

અંગે=શરીરે.

ભુંડી=નકારી.

અળાઇ=તાપને લીધે જે ફાલ્લી

થાય છે તે.

અધવાર્યો=અડધો ગયો.

મેહુલે=વરસાદે.

મેર=દયા.

આસ=ખેતરમાં આડા ઉભા કાપા.

પાડવા તે.

વાટ=રાહ.

દાડી=દરરોજ.

ઠામ કરી=નિરાંતથી

પ્રવાસી=સફરકરનાર.

ખલાસી=ખારવા.

અધિકારી=અમલદાર.

સન્યાસી=જેણે સંસાર ત્યાગ કર્યો.

હેય તે.

મોસમે=મસુમાં.

વાણો=વહાણો.

નાળે=ઝરામાં.

નીર=પાણી.

માણો=જીવ જાય છે.

ભુખી=પાણી વગરની.

લુખી=કસ વગરની.

ખડંગ=કેરી.

પથ=પાણી.

પોકારે=પુખપાડે.

પપૈયા=બપૈઓ.

મેધરાગ્ન=વરસાદ.

માઝા=આખર.

ધાતાં=દોડતાં.

ધરીને=રહીને.

અંધારકોટ=અંધાર.

ચમકચમક=જળકંઝક.

વિજ=વીજળી.

કડકડડ=મોટાં કડકા.

લહેરં=પવનની લહેર.

નિશ્ચે=નડકી.

મુસળધાર=બહુ જોરથી.

શાંતિ=નિરાંત.

સંસાર=દુનિયા.

પેલી વાદળીઓએ દોડાદોડ શરૂ કરી, અરે મા હવે શું ચોમાસું આવશે. ૧. હા, હજી શું નહિ આવે, કેવો ધામ થાય છે, જાણે કેરી બાકમાં ઘાલી હોય તેવો. ૩ ઝાડનું એક પાંતરું પણ હાલતું નથી. હવે પવન ફરીને ઇશાનમાં ગયો. ૩. દમ લેવાતો નથી. જીવ અકળાય છે, પંખીઓ પાંખ પહોળી કરીને ધુળમાં નાહે છે. ૪. આ નકારી અળાધઓ શરીરને કરડી ખાય છે ને સાંજ પડે ત્યારે કાંઈ સુખ થાય છે. ૫. અખાડ મહીનો અડધો પસાર થયો, તો ઉંચે જોઈએ, વરસાદે હવે મહેરબાની કરવી જોઈએ. ૬. ખેતર ખોદી ખેડી ખેડુતે ચાસ પાડ્યા, તે ખેતરમાં ઉભો રહીને દરરોજ વરસાદની રાહ જોય છે. ૭. સફર કરનારા ખારવા નિરાંતે ખેઠા છે. ૮. ચોમાસાની રૂતુ ખેડી એટલે વહાણ બધા ફરતાં બંધ થયા, નદીમાં, નાળામાં પાણી જતું નથી તેથી હરણુનો જીવ જાય છે. ૯. જમીન કસ વચ-

સ્ત્રી, સુકી કોરી છે, બધેથી સાથે સાથે પાણીની યૂઝ પાડે છે. ૧૦ તમામ જીવનો આધાર વરસાદ છે, હે મહારાજ, આવો (વરસો) ને અમારી આખર રાખો. ૧૧. દોડતાં દોડતાં કાળાં વાદળાં આવે છે. આકાશમાં રહીને અંધારૂં ભીંત બનાવે છે. ૧૨. વીજળીના ચમકારા ચમક ચમક થાય છે, કડક કરીને નગારાં વાગ્યાં. ૧૩. પવન છુટ્યો લહેર આવી, હાસ, હવે સારું લાગે છે, હું ધારું છું કે કોઈ ઠેકાણે વરસાદ પડ્યો એ નક્કી છે. ૧૪. પડ્યો, ઓ પડ્યો ને બહુ જોરમાં પડ્યો, નવલરામ કહે છે કે સુમંધ ઉઠીને જગતમાં શાંતી થઈ ૧૫.

જનાવરની બન.

જનાવર=ચોપગા પ્રાણી.

મેધાડખર=વરસાદનો માંડવો.

ગાજે=ગર્જના કરે.

ખેટડો=છોકરો.

જેર=વાળ.

સર=રાગ.

તીર્થા=ઝીણાં.

સાખેલા=વરની આગળ જે છોકરાં

ધોડે કે ધોડાગાડીમાં બેસે છે તે.

હક=જમાવ.

કામ=જગ્યા.

કાસો=ખાતી.

હડખડ=ધડખ ધડખ.

સાજન=વરધોડામાં આવનારા લોકો

જેરો=જેર.

માતા=મસ્તાન.

આખલા=ચોધા.

પદ=પદવી.

પોલીસ=રેમતના જનમાલનું રક્ષણ

કરનારા.

શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ.

ઓડે=ડોક.

કામદાર=કારભારી.

ગોડે=માફક.

ન્યાળીને=જોધને.

ડોલતા=બુલતા.

સુઢાળા=સુઢવાળા.

કંઠગા=ખેડળ.

ખડ=વાસ.
જડ=જંગલી.
નીસરી=નીકળી.
ખુંખારી=ખેંખારી.
ધોડલ=ધોડા.
ટગુમગુ=ધીમેથી.
ડીકાં=દંડુકા.
ખતેડા=વાંકાચુકા.
લપાતા=છુપાતા.
કામળ=કામળો.
ગાડર=ખકરાં-મેટાં.
કોડી=જરા.
લેખું=ગણતરી.
સાગર=સમુદ્ર.
વાજે=વાગે.
વિલાયતી=અંગ્રેજી.

લરડતી=સાથે ખોલતી.
ઝડપાયું=વિવાહ થયો.
ઝપ=ઝટ.
મંગળ=ગીત (સારાં).
જાંદરણી=જનમાં આવેલી સ્ત્રી.
કોડે=હોંસે.
ખાપડી=ગરીબ.
વીસર્યા=ભુલ્યાં.
સામટાં=ખધાં.
છૂટે=અગાડે.
વેર=દાઝ.
વાળે=કાઢે.
ફૂકું=નકાર.
ધનધન=સાબ્યાશ.
ખેપગાં=માણસ.
સાર=મતલબ.

જનાવરની જનનો અવાજ વરસાદના માંડવા જેવો થાય છે. આજે બકરીનો છોકરો પરણે છે. ૧. દોલ, નગારાં, વાજાં સરણા-ધનો રાગ ઝીણો છે, ઘેટીના દીકરા દીકરી એવી રીતે સૌ શોભીતા સા-ખેલા છે. ૨. લોકોની બીડ સારી રીતે ઘર્ષ જરા ખાલી જગ્યા નથી, ત્યાં દાઢીવાળો વરનો ખાપ દડબડ ચાલતો. ૩. સાજન માજનનું તો થું પુછવું. બકરાએ જોર કરીને ખરાં મનથી મોટાં દોરને એકઠા કર્યા હતા. ૪. સીધાં શીંગડાં રાખેલા રૂઢપુષ્ટ ગોધા, પોલીસનો હોદો બધું રસ્તો કસાવતા હતા. ૫. સાજન મહાજનમાં સારામાં સારા હાટ હાંચી

ડોક રાખીને ચાલતા હતા. કારંબારીની માફક એનાં અરાઢે અવધનો વાંકાં હતા. ૧. મોટા દોતવાળા હારમાં એક બે હાથી છે, ને તે સુંદ-
વાળા શેઠ નીચું જોઈને ડોળતા હતા. ૭. હાથી ને ઘોડા ધણા છે,
પાડા હાર રોકતા હતા, તે રંગે કાળા કદરૂપી ને તે જડ જેવા ધાસ
ખાઈને જડા થયા હતા. ૮. તે ફાટી આંખે છાતી કાઢીને બહુ
ખુંખારા કરના, તે સારા સાજનમહાજન થઈને ઉછળતા ઘોડા ચાલે
છે. ૯. ટકુઓ ધીમે ધીમે ચાલતા, તેની પછવાડે ગરીબ ગધેડા હાં હાં
કરવાથી ચાલતા, પણ દંડીકા વગર સીધા ચાલતા નહિં. ૧૦. અને
હજારો ઘેટીઓ હારોહાર તેમાં સંતાતી ચાલતી. કામંજો ઓઢીને
કોણુ આવે છે તે તો ઘેટાંની મા છે. ૧૧ તે બધાં વહેવાઈના પિત-
રાઈ હતાં જેનામાં થોડી અક્કલ હતી ગમે તેમ એક ખીજની
પછવાડે દોડતા જાય છે. ૧૨. બકરા વરના બાપ છે તે કાંઈ ગણતરીમાં
નથી, ને શિંમડાંનો દરીઓ થયો હોયની તેવું હું આજે દેખું છું. ૧૩.
વરરાજા ઘોડે બેસીને આવ્યા, વિલાયતી વાળાં વાગે છે તથા બેર
ભુંગળ ને ઝાંઝરીના અવાજ થતા, તે સાથે બકરી બેં બેં કરતી જતી.
૧૪. બે મહીનાની ઉમરના વરરાજા છે. તે બાળક બેં બેં કરતું તેના
ઝોળીમાંથી ઝટ વિવાહ થયો, તેથી તેની માનું મન રાજ થયું. ૧૫.
બકરીબાઈ હરખથી સારાં ગીત ગાય છે, સાથે જોડે આવેલી સ્ત્રી ધણી
હતી તે હોંસે હોંસે જેવા જેવી હતી. ૧૬. બકરીબાઈએ પોતાની
નાતનીને બીજી ધણીઓને, આડોશી પડોશીને તથા બાયડી બહેનપણી-
ઓને તેડી છે. ૧૭. ભેંસ, ભુંડણ, ઉટડી, ઘેટી, ઘોડી, ગધેડી, ગાય,
બિલાડી, હંદરડી, ને એક કુતરીને પણ બોલાવી છે. ૧૮. વાંદરીઓને
બુલ્યા નથી, દશ વીશ આ કુદે છે, બધાં જોડે ગાઈને સાતે રાગને
બગાડે છે. ૧૯. કોઈ બેં બેં કરે, કોઈ ભેં ભેં કરે, કોઈ અરાબ

ભુંકતી, કોઈ ચું ચું મ્યાઉ મ્યાઉ કરે, તથા કોઈ તો ખોદું વેર વાળે છે. ૨૦. હુક હુક કરતી વાંદરીઓ, જીઓ કેવી નામે છે, હે બકરી તને શાખાશ કે તારા જેવી કોઈની જાન નથી. ૨૧. જીઓ આ પશુઓની જાન છે. તે માણસ માટે બનાવી છે, નવલરામ કહે છે કે સમજો તો બહુ ફાયદાની વાત છે, નહિ તો હસવું તો આવશે. ૨૨.

ભાષણવાનો વખત જાય છે.

વહી જાય=જતો રહે.

પસ્તાયો=દીલગીરી.

અવસર=વખત.

જીવન=પ્રાણીનું.

જીવતર=જીંદગાની.

વીત્યું=પસાર થયું.

ગિરફતારી=ખટપટ

મથીને=મહેનત કરી.

કુમળી=નાજીક.

ડાળ=ડાળી.

કાના=કાંઠા.

ટકુટકુ=ભાંગ્યું તુટ્યું.

ગભરાય=ભૂંઝાય.

નિંદાને=ધિકારને.

દારિદ્ર=કંગાળપણ.

રખાય=પીડાય.

રૂડી=સારી.

કુડી=ખરાબ.

ડહાપણ=શાણપણ.

સિદ્ધિ=મનની ઇચ્છા; સુખ.

જીવ=જીંદગી. વણ=વગર.

સમજ=સમજણ.

પંડીત=વિદ્વાન.

જીગતું=લાયક.

વારવાર=દરરોજ.

વાલે=હેતથી.

રણે=જંગલમાં.

મુગું=ખોલે નહિ તેવું.

મૂળ=હેતુ.

સર્વે=સવળા.

શિક્ષા=શિખામણ.

શિક્ષણ=ભણતર.

અભણ=ભણ્યા વગરનો.

પશુપદ=ઢોરની પદવી.

ચાય છે=છાંછે છે.

આ બાલુવાનો વખત ચાલ્યો જાય છે, પછી પસ્તાવો બહુ
 થાય છે. નાનપણે બાલુવાનો વખત છે, જીંદગાનીમાં એ જીવન છે.
 આ વખતં ખેડૂત જે ચોમાસામાં ખેડ ન કરે તો આખું વરસ
 પસ્તાવું પડે છે. આ વખતં નાનપણ ગયું એટલે બાલુવાનો વખત
 ગયો એમ ગણાય છે. આ વખતં પછી સંસારની ખટપટમાં કેવી
 રીતે બાલુાય. આ વખતં કદાચ જે મહેનત કરીને વખત કાઢે
 તોપણ બાલુાતું નથી. કુમળી ડાળ વળે છે. આ વખતં પાકેલી
 કાકી ઉપર કાકો ચઢતો નથી, તેમજ મોટપણે જરા જરા વાંચતાં
 ગમરાય છે. આ વખતં બાલુયા વગર સ્ત્રી પુરૂષ ધિક્કાર, દુઃખ ને
 ગરીબાઈમાં સડે છે. આ વખતં હાલ રમત સારી લાગે છે પણ
 પાછળથી ખરાબ દેખાય છે. આ વખતં રમવું પણ ખરું ને બાલુવું
 પણ ખરું એજ શાલુપણ કહેવાય છે. આ વખત બાલુયા વગર દુનીઆમાં
 સુખ નથી, બાલુવાથીજ સુખ મળે છે. આ વખતં વિદ્યા વગર માણસ
 ઢોર જેવો છે એ કહેવત હમેશાં સાચી છે. આ વખતં માણસ ને
 જનાવર જન્મતી વખતે સમજણમાં સરખા દેખાય છે. આ વખતં
 પણ જે તેને લાયકનું કામ શીખવાય તો માણસ પંડિત બને છે. આ
 વખતં દરરોજ હેતથી બાળકને શીખવવાથીજ બોલાય છે. આ
 વખતં ઉજ્જડ જંગલમાં રાખે તો મુગું બને છે. સમજણનું તત્વ
 શિખાય છે. આ વખતં તમે બાલુતરથી શિખામણ લો તેથી માણસ મોટું
 ગણાય છે. આ વખતં નવલરામ કહે છે કે જે માણસ બાલુયા વગરનો રહે
 તો તે ઢોરની પદવી પામવા ઇચ્છે છે, આ વખત બાલુવાનો જાય છે.

ગાયના ગુણ.

ગૌરી=ગાય.
 ગુણુવાળી=ગુણની ભરેલી.
 જાગે=જાય.

રાંકડી=ગરીબ.
 હેતાળી=હેતવાળી
 કહે=મળે.

ધણુધણુતી=અવાજ કરતી.
 ચરણુ=પગ.
 ઝણુઝણુતી=ઝણુ અવાજ કરતી.
 ગોવાગેથી=ચરવાની જગ્યાથી.
 ઉથલો=બળતો જવાબ.
 થનથનતાં=કુદતાં.
 પોળ=મહોલો.
 સણુતાં=સાંભળતાં.
 ઉછળતી=કુદતી.
 ઠેલી=આધી કાઠી.
 વાટે=રસ્તે.
 રીસ=ગુસ્સે.
 અતિશય=ધણી.
 મર્મજ=હેતુ.
 લલો=ગણ્યો.
 ગૂદ=ગરીબાઈ.
 ટ્રલો=પકડ્યો.
 પરોપકાર=પારકાપર ઉપકાર.
 રાજી=ખુશી.
 જશ=આયર.

ગાજી=અવાજ કરી.
 સ્વાદ=લહેજત.
 વાસ=વસવું તે.
 અમૃત=જે પીવાથી માણસ મરે નહિતે.
 અમઅર્થે=અમારે માટે.
 સરજે=બનાવે.
 બડો=મોટો. લાવો=લાભ.
 પ્રસાદી=પ્રસાદ.
 સુખદાતા=સુખ આપનાર.
 પાડ=ઉપકાર, બદલો.
 પંપાણું=હેતથી હાથ ફેરવો.
 સણુગાર્=શોભાવું.
 ચાંદલો=ચાલ્યો.
 ફૂલહાર=ફૂલની માળા,
 નિરખું=જેઊં.
 ઝગમગતું=ચળકતું.
 ન્યોતિ=પ્રકાશ
 ભાળી=જોઈ.
 ઘેનુ=ગાય.
 ગુણધામ=ગુણનું ઠેકાણું.

હે ગાય તું મને ધણી વહાલી લાગે છે, અરે ગરીબ ગુણુવાળી
 ગાય લાગે ૧ તારું રૂપ મને સારું લાગે છે, તારું મોંહ જોતાં
 મારી ભુખ જતી રહે છે. લાગે ૨. તારું શરીર ધોળું ને શીઝણું
 મળાં, આંખ ગરીબ કાળી હેતવાળી છે. લાગે ૩, તારા મળામં

ધંટડી વાગે છે તે ચારે પગે ઝાંઝર ઝલુઝલુ છે. લાગે ૪ ગોવાળેથી
 જ્યારે તું પાછી આવતી ત્યારે ભાં ભાં ભાં હેતથી બોલતી લાગે ૫.
 તેનો વળતો જવાબ તારૂં વાઝરકું ચનચનતું તે સાંભળી તું હેતથી
 પોળમાં પેસતી લાગે ૬. તું ઘેલી હરખથી ઉછળતી હડિ છે
 તોપણ તું કોઈને હડસેલતી નથી. લાગે ૭. રસ્તામાં બેઠેલા બાળકને
 તું બચાવે છે, એવી ડાહી ને દયાવાળી છે. લાગે ૮. તને મારે
 તેનાપર તું ધણી રીસ કોઈ વખત કરતી નથીજ. વાગે ૯. તે
 ધર્મનો મુળ હેતુ ધણો રાખ્યો. ગરીબાઈ ને રાંકપણનો ગુણ પકડ્યો.
 લાગે ૧૦ તું હમેશાં પરાંપકાર કરવામાં રાજ છે, તારી કિતિ
 આખા જગનમાં ગાજ રહી છે. લાગે ૧૧. તું ધોળી છે ને તારૂં દુધ
 ધોળું છે, તે ગુણવાળું ને સારા સ્વાદવાળું છે. લાગે ૧૨. દહીં,
 દુધ, ઘી, માખણ ને છાસ, જેમાં સઘળા સ્વાદ રહેલા છે. લાગે ૧૩.
 એ પાંચે અમૃત જે પૃથ્વીપર છે તે અમારે માટે તે બનાવ્યા છે.
 લાગે ૧૪. બરફી. પેંડા. માવો, બાસુદી ને શિખંડનો મોટા લાભ
 છે. લાગે ૧૫. તારા પ્રેમનો બદલો હું કેમ વાળું. તું આવ હું તને
 હેતથી પંપાળું. લાગે ૧૬. તારા શીંગડાં સિંધુરે રંગી સોનાથી હું
 શણગારું. લાગે ૧૭. તને ચાંચો કરીને ચોખા ચોંટાડું ને કુલની માળા
 પહેરાવી તારૂં મોઢું જોડું. લાગે ૧૮. તારૂં ચળકાટ મારતું પ્રકાશ જેવું
 મુખ જોઈને રાજ થાઉં છું ને જોઈ છું. લાગે ૧૯. હે ગાય તને
 શાખાશ છે, કારણ કે તું રૂપ ને ગુણનું ઠેકાણું છે. એવી રીતે નવલ-
 રામ કવી ગાયના કાયદા ગાય છે.

ચોમાસાના ચાર માસ.

ધારા=પૃથ્વી

દોરી લાવે=ખેંચી લાવે.

મેઘરાય=વરસાદ

ધોધો=અવાજ કરતાં

ધોધ=પાણીનું એકદમ પડવું તે.
સજીવન=જીવતું.

ગિરી=પર્વત.

કળા=પિછા પહોળાં કરી નાચવું તે.

મગન=ખુશી.

સરવડાં=છુટાં ઝાંપટાં.

મિઠાબ્યો=પાથર્યો.

મનહર=મનને ખુશ કરે એવું.

મઝ=ધનુષ.

ઝળક્યો=શોભાવ્યો.

નિપજે=પેદા થાય.

ભડકી ઉઠ્યો=ઘડુ આવ્યો.

તૂક્યો=રાજ થયો.

બરાડી=ખુમ પાડી.

ઝંખુકી=ઝંખકારામારે.

હેલી=લાગલગાટ વરસાદ આવે તે

ધારી-ઝોટા વરસાદ ધણો પડે તે.

ઉલેચી=ખાલી કરી.

તેડ=કાંઠા.

રેલી=રેલ આવી.

ફળી=પારપાડી.

આશા=ઈચ્છા.

ધરતી=પૃથ્વી.

ખાસાં=મજાના. વાસા=વાસો.

માનાં=મદમાં છકેલા.

આબ=આકાશ.

રૂંપેરી=રૂપા જેવા રંગનું.

છાયાં=છવાયલાં.

સારસ=એક જાતનું પક્ષી.

ચક્રાર=એક જાતનું પક્ષી.

ધાયા=દોડયા.

શરદચંદ્રપુનમ=માણેકહારી પુનમ.

અલિહારી=ખૂખી.

તૈયારી=વખત.

ચોમાસાના ચારે મહીના સારા છે. પૃથ્વી સારી લીલી સાડી (લીલોતરી) ધારણુ કરે, ચોમાસાનાં અશાડ મહીનો ધણો વરસાદ-વાળો કહેવાય છે, જે વરસાદને તાણી લાવે છે અગર જે પહેલાં તાપ પડે છે. ચોમાસાનાં વરસાદ કકડીને પડે છે જે પાણી પડે તે નેવામાં માય નહિ; સધળી જગ્યાએ ધોધના અવાજ સંભળાય છે. ચોમાસાનાં નદી નાળાં તળાવ બરાય. થોડી વારમાં બધે પાણી પાણી થઈ જાય, જાણે જગત પાણીમાં ડુબી ગયું. ચોમાસાનાં

અધી વનરપતી ફરીથી જીવતી થાય છે. પર્વતપર મોર થનથન નાચે છે ને કળા કરીને ખુશ થાય છે. ચોમાસાનાં શ્રાવણ મહીનામાં નાના ગાપટાં પડે, સઘળા લોકો ગામ બહાર મેળામાં જાય, ત્યાં જઈ બધે લીલોત્તરી જોય. ચોમાસાનાં માથાપર મેઘનો માંડવો આવ્યો ને નીચે જાણે લીલો ગલીઓ નાંખ્યો હોય, આકાશમાં ખુશ કરે એવું મેઘધનુષ (કાચખી) ઝળકે છે. ચોમાસાનાં એ દીવસમાં જીવ જંતુ ઘણા પાડે. જ્યાં જઈએ ત્યાં છોડ તાજ દેખાય છે. શ્રાવણ મહીનામાં શાકભાજી ઘણી નીપજે છે. ચોમાસાનાં ભાદરવામાં તે ભડકાને આવ્યો જે બાકી રહ્યું હોય તે લો, હું તમારાપર રાજ થયો છું. હવે કદી કહેતા ના કે હું તમારાપર ગુસ્સે થયો છું ચોમાસાનાં એમ કહીને કડકડાટ થવા માંડ્યો જેથી વાઘે ને સિંહે યુમ પાડી, ગગનને ફાડીને વાજળો ઝળકવા માંડી. ચોમાસાનાં વરસાદની હેલી એવી થઈ કે સુરજ દેખાય નહિ, જાણે દરીઆ પાણી ખાત્રી કરીને લાવેલો હોય, કાંઠા તોડીને નદીમાં રેલ આવ્યાં ચોમાસાનાં આસો મહીનામાં માણસની અશા પુરી થઈ, જમીન ઉપર અનાજ સારી રીતે પાક્યું ને ખેડુતો ખેતરમાં રાતવાસો રહેવા મંડ્યા. ચોમાસાનાં લાખો પંખીઓ હરખ પામતા ઉડે છે ગાંભેંસ બળદ મદમાં ગરકાવ થઈ ને ચરે છે, આકાશ તરફ જોઈએ તે રૂપા જેવો ઘોળો છે. ચોમાસાનાં તળાવમાં કમળો ખીલવાથી તે ઢંકાય ગયું, આ બે સરસ પક્ષીને કેવું હેત છે. જુઓ જુઓ ચક્રોર ચંદ્ર તરફ દોડે છે. ચોમાસાનાં શરદપુનેમ માણેકઠારી પુનેમની રાતન ખુખી છે. નવલરામ કહે છે નરનારી ગીત ગાય છે, તેથી જણાય છે, કે દીવાળીની તૈયારી છે. ચોમાસાનાં

સમાપ્ત.

